

Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut hyvinvointialueella

Pohjois-Pohjanmaan tilannekuvaseminaari 15.3.2022,
projektisuunnittelija Mirja Korkala

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

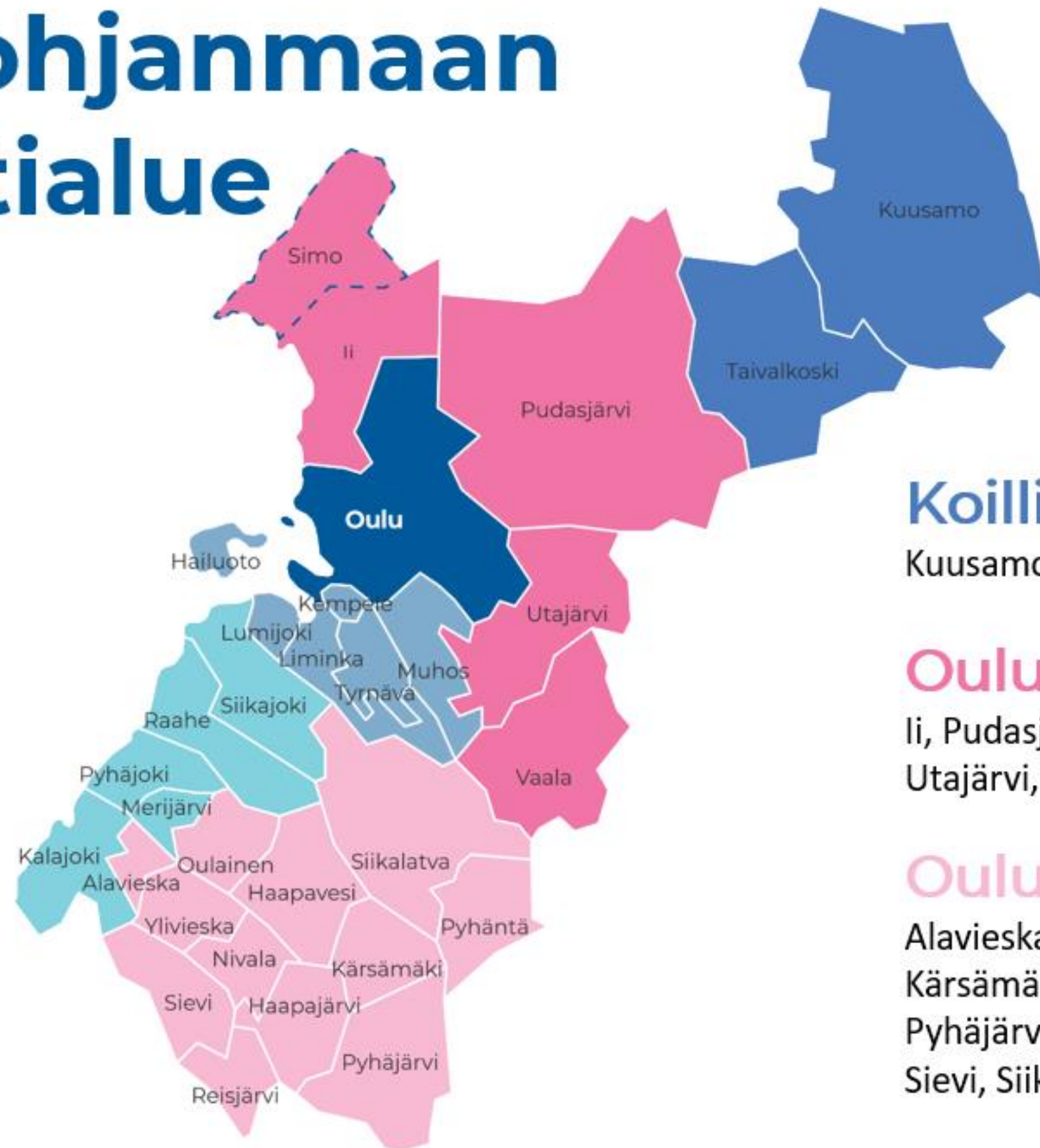
Oulu

Lakeus

Hailuoto, Kempele, Liminka,
Lumijoki, Muhos, Tyrnävä

Rannikkoseutu

Kalajoki, Merijärvi, Pyhäjoki,
Raahe, Siikajoki

Koillismaa

Kuusamo, Taivalkoski

Oulunkaari

II, Pudasjärvi, Simo,
Utajärvi, Vaala

Oulun eteläinen

Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi,
Kärämäki, Nivala, Oulainen,
Pyhäjärvi, Pyhäntä, Reisjärvi,
Sievi, Siikalatva, Ylivieska

Erityistä huomioitavaa LNP-palveluiden näkökulmasta Pohjois-Pohjanmaan alueella

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden tarpeeseen vaikuttavia alueellisia tekijöitä:

-Lapsiperheitä on suhteessa kaikkiin perheisiin runsaasti erityisesti Lakeudella ja Oulussa.

-Hyvinvointialueella on paljon pienituloisia. Pienituloisessa perheessä asuu lapsia ja nuoria erityisesti Koillismaalla, Oulun eteläisellä ja Oulunkaarella.

-Alle 18-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän Pohjois-Pohjanmaalla vuoteen 2030 mennessä n. 13 600 henkilöä eli n. 14 % nykyisestä.

-Oulu vetää puoleensa nuoria koko alueelta: sekä opiskelijoita, mutta myös niitä nuoria, joilla ei ole koulutus- eikä työpaikkaa.

Erityistä huomioitavaa MT-palveluiden näkökulmasta Pohjois-Pohjanmaan alueella

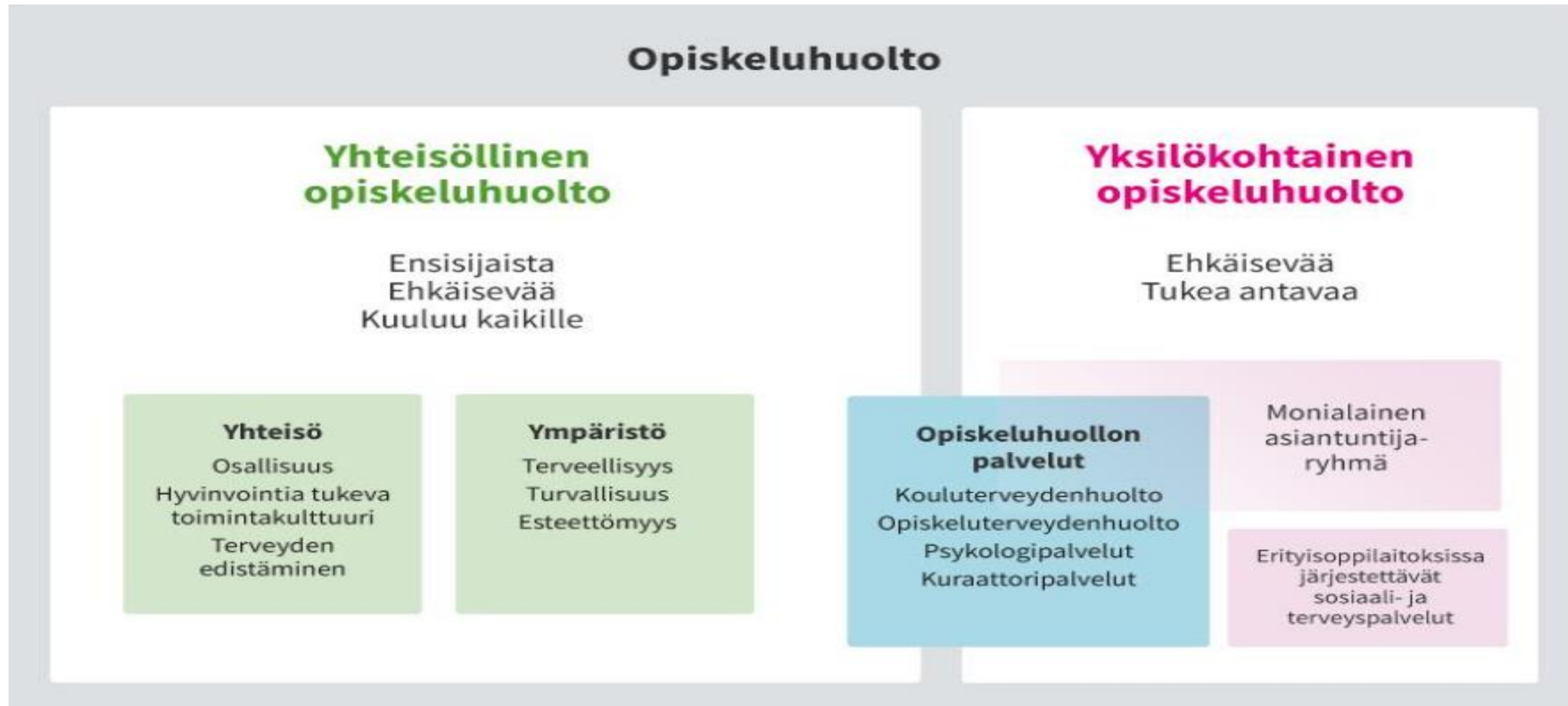
Mielenterveyspalveluiden tarpeeseen vaikuttavia alueellisia tekijöitä:

-Mielenterveyspalveluiden tarve Pohjois-Pohjanmaalla on korkea.

-Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon mielenterveyspalveluiden käytön painottumisessa on merkittäviä alueellisia eroja. Erityisesti Koillismaalla ja Oulun eteläisen alueilla korostuu perustason mielenterveyspalveluiden käyttö.

-Esim. kouluterveyskyselyn perusteella tiedetään, että nuorten masentuneisuus ja ahdistuneisuus on lisääntynyt.

Opiskeluhuollon palvelut (lähde: Opiskeluhuolto – THL)

Opiskeluhoitopalvelut hyvinvointialueen järjestämänä

- Opiskeluhoitotyö ei sinänsä muutu, vaikka opiskeluhoollon palveluiden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueelle.
- Kunnalla säilyy edelleen opiskeluhoollon strateginen suunnittelu ja esimerkiksi alueellinen opiskeluhoollon suunnitelma tullaan tekemään kunnan/muun opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyönä.
- Hyvinvointialueille siirryttäessä opiskeluhoollon henkilöstön perustyönkuvaan ei ole tulossa muutoksia.
- Opiskeluhoitotyö tehdään edelleen kouluissa ja oppilaitoksissa. Toimitilojen tulee olla koululla/oppilaitoksissa tai niiden välittömässä läheisyydessä.
- Ajatuksena on, että opiskeluhoito tulee hallinnollisesti olemaan osa perhekeskusta, sen lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisen tuen palvelukokonaisuutta.
- Osassa hyvinvointialueita/palvelualueita opiskeluhoito ollut hallinnollisesti osa sosiaali- ja terveyspalveluita jo aiemminkin. On syntynyt kokemusta sitä, että yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa paranee. Toisaalta muutos myös ymmärrettävästi herättää kysymyksiä ja pelkojakin, sekä tarvetta miettiä yhteistoimintaa uusista näkökulmista.

Tavoitteita opiskeluhuoltopalveluiden hyvinvointialueelle siirtymiseen liittyen (1)

- **Opiskeluhuollon käytäntöjen yhdenmukaisuus ja yhdenvertaisuus** koko hyvinvointialueen tasolla.
- **Asiakkaan kannalta toimivat palveluprosessit** ja niiden kehittäminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Erityistä huomiota kiinnitettävä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuuteen/järjestämiseen ja vanhemmuuden tukemiseen sekä koronasta aiheutuvien seuraamusten ennaltaehkäisyyn ja hoitoon.
- Työn yhdyspintojen tunnistaminen ja **sujuva yhteistyö** muiden sote-toimijoiden ja kuntaan jäävään terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyön kanssa osana yhteistä perhekeskusta.
- **Monialaisen työn vahvistuminen** ja konsultaatiomahdollisuuksien varmistuminen koko hyvinvointialueen tasolla.

Tavoitteita opiskeluhuoltopalveluiden hyvinvointialueelle siirtymiseen liittyen (2)

- Opiskeluhuollon työntekijöiden **työnkuvan mukainen työskentely**.
- **Opiskeluhuollon työntekijöiden** (kuraattorien, psykologien ja koulu/opiskeluterveydenhuollon) **yhteistyön sujuvuus**.
- Opiskeluhuollon **yhteisöllisen työn vahvistaminen** suhteessa yksilötyöhön koko hyvinvointialueen tasolla yhteistyössä koulujen ja oppilaitosten kanssa.
- **Riittävä työntekijäresurssi** koko hyvinvointialueen tasolla, jo voimassa olevat/tulossa olevat asiakasmitoitukset huomioiden.

➤ MITEN NÄMÄ TAVOITTEET TOTEUTUVAT POHJOIS-POHJANMAAN HYVINVIOINTIALUEELLA?

Tilanne nyt: Asiakkaan kannalta toimivat käytännöt

- Kunnissa on **paljon hyviä käytänteitä** sivistystoimen ja sosiaalitoimen välisestä yhteistyöstä. Systemistä työtettä tai yhteisövaikuttamisen mallia sovelletaan useissa kunnissa ja yhteisiä toimintaprosesseja on laadittu (esim. Kun huoli herää – toimintaprosessi, poissaoloihin puuttumisen mallit, sijoitetun lapsen koulupolku ym.).
- Kaikissa kunnissa ei kuitenkaan vielä ole sovittuja käytänteitä ja yhteispalavereita sivistystoimen ja sosiaalitoimen välillä.
- Verkostotyössä on toimivia käytäntöjä, mutta **yhä myös asiakkuuksien siirtämisen kulttuuria**. Monialaisen työskentelyn ja systemisen työtteen sisäistäminen vaatii aikaa, työntekijöiden koulutusta ja **selkeää ohjausta johdon tasolta -> ymmärrys yhteistyön merkityksestä!**
- **Asiakasedustus** toimintaprosessien suunnittelussa **ei aina toteudu**.
- Toiminnan **yhdenmukaisuudessa on alueellisia eroja**, esim. ohjautumisessa opiskeluhuollon palveluista erikoissairaanhoidon palveluihin ja palveluiden saatavuudessa.

Tilanne nyt: Työntekijäresurssi opiskeluhuollon palveluissa

- Opiskeluhuoltopalveluiden resurssi vaihtelee alueittain.
- Kuraattorien **vakanssit ovat lähes kaikilla alueilla täytettyinä**. Kuntien välillä on kuitenkin suuriakin eroja kuraattorin vastuulla olevista oppilasmääristä: 378-1750 oppilasta/kuraattori. Toimenpiteitä 1.1.2022 voimaa tulleeseen asiakasmitoitukseen 670 oppilasta/työntekijää pääsemiseksi on käynnistetty osassa kuntia. Alueella myös kuntia, joissa kuraattoriresurssi on jäämässä kuntaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen tehtävään (resurssi kuraattoritoimintaan ollut niin pieni). Myös tilanteita, joissa kuraattori tehnyt 50% kuraattorityötä ja 50% muuta, edelleen kuntaan jäävää työtä.
- Koulupsykologien kuntakohtaisessa resurssissa isoa vaihtelevuutta, mutta kokonaisuudessaan **virassa olevien psykologien määrä hyvinvointialueella on huomattavan alhainen**, eikä ostopalvelopsykologeja ole saatavilla riittävästi. Asiakasmitoitus 780 oppilasta /psykologi astuu voimaan 1.8.2023. Tällä hetkellä yhden psykologin vastuulla voi olla jopa liki 3000 oppilasta tai alle lakisääteinen määrä oppilaita. Psykologi saattaa olla esimerkiksi perheneuvonnan kanssa yhteinen, eikä välttämättä työskentele koululla.
- Osa kouluterveydenhoitajista työskentelee osittain muualla, esim. lastenneuvolassa

Tilanne nyt: Opiskeluhoitopalveluiden yhdenmukaisuus ja yhdenvertaisuus

- Opiskeluhoitopalveluiden kuraattorin, psykologin ja terveydenhuollon **palvelut painottuvat** enemmän **yksilötyöhön** kuin yhteisölliseen työhön, vaikka **painopisteen pitäisi olla ennaltaehkäisevässä yhteisöllisessä työssä**. Yhteisöllistä työtä tehdään vaihtelevasti mahdollisuuksien ja tarpeiden mukaan. Ammattiryhmien välillä on eroja yhteisölliseen työhön osallistumisessa.
- **Yhteisöllisen työn sisällöllinen toteutus vaihtelee**. Yhteisöllinen työ on laaja käsite, joka pitää sisällään esim. luokkatyöskentelyä (ryhmätyöt, tietyt teemat kuten mielenterveyden itsehoito, kaveritaidot, murrosiän psyykkiset muutokset ym.), oppilashuoltoryhmien toimintaa, oppilaitoksen tapahtumiin osallistumista (esim. vanhempainillat, hyvinvointitapahtumat) sekä muuta yhteisön hyvinvointiin vaikuttavaa toimintaa (muiden ammattiryhmien konsultointi, kriisityö, välituntitapahtumat ym.).

Asioita, jotka varmistettava (1)

- **Saumaton yhteistyö kunnan ja hyvinvointialueen välillä.**
 - Kuntien vastuuhenkilöt opiskeluhuollon strategisen suunnittelun osalta nimettävä.
 - Jatkossa hyvinvointialueen on yhdessä kuntien kanssa muodostettava alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä.
 - Alueellinen opiskeluhuollon suunnitelma (liitetään osaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa) laaditaan kunnan ja hyvinvointialueen välisessä yhteistyössä.
- **Asiakaslähtöisen yhteistyön toteutuminen verkostoissa.**
 - Palvelumallien toimivuuden tarkistaminen asiakasnäkökulmasta ja mallien edelleen kehittäminen.
 - Perhekeskustoiminnan yhteensovittaminen kaikkien eri toimijoiden kesken. (perhekeskuskäsikirjat!)
 - Yhteisövaikuttavuusmallin / systemaattisen työskentelymallin käytön laajeneminen. Johdon tuki tärkeä malliin sitouttamisessa.

Asioita, jotka varmistettava (2)

- **Opiskeluhooltotyön yhdenmukaisuus** hyvinvointialueella.
 - Yhteisöllisen työn lisääminen/vahvistaminen. (**Ymmärretäänkö** verkostoissa opiskeluhoitopalveluiden **yhteisöllisen työn rooli ja merkitys?**)
 - Hyvien mallien ja toimintatapojen jatkaminen ja jakaminen, niiden käytön laajentaminen. Esim. lapsen puheeksi – menetelmä, IPC, Cool Kids, Friends, ART ym. menetelmät; kiusaamiseen puuttumisen mallit, koulupoissaoloihin puuttumisen mallit ym. Näihin liittyen mahdolliset henkilöstön koulutustarpeet selvitettävä.
- **Riittävät, lain mukaiset resurssit** ja niiden tarkoituksenmukainen kohdentaminen (erityisesti psykologien ja lääkäreiden osalta). **Henkilöstön pysyvyys**, jatkuva vaihtuvuus haastaa sekä yksilötyön että yhteisöllisen työn, mutta myös yhteistyöprosessit.
 - Rekrytoinnin onnistuminen
 - Selkeät tehtävänkuvat ja vastuut. Tavoitteena kuitenkin ”opiskeluhoitopalveluiden supermarket” (termi Marke Hietala-Peltonen).

Yhdyspinnan valmistelutilanne

Tehty

- Opiskeluhoitopalvelut eli koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut sekä opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kootaan muiden sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien tavoin hyvinvointialueen järjestämisvastuulle 1.1.2023. Muutos koskettaa eri tavoin eri kuntia, suuressa osassa kuntia kuraattori- ja koulupsykologit ovat olleet tähän asti sivistystoimen vastuulla, mutta osassa kuraattorit –ja / tai koulupsykologit ovat olleet osa sosiaali- ja terveystoimea.
- Opiskeluhoitopalvelujen toimintaympäristössä yhdistyvät opetus- sekä sosiaali- ja terveystoimi.
- Yhdyspintavalmistelussa huomioidaan lakimuutokset
- On kartoitettu nykytilannetta rakenteiden, toimintamallien, käytänteiden osalta, riskien osalta – kyselyt ja haastattelut toteutettu syksyllä 2021

Meneillään

- Alueelliset työpajat sivistys- ja sotetoimijoiden kesken 28.2 Oulu, 15.3 Rannikko, 30.3 Koillismaa, 4.4 Oulun eteläinen, 5.4 Lakeus, 5.4 Oulunkaari
- Alueiden / kuntien / sotetoimijoiden kehittämistyö tulevaa varten
- Hyvien toimintamallien tunnistaminen / eteenpäin vieminen
- Riskien ja haasteiden tunnistaminen
- Tiivis yhteistyö verkoston eri toimijoiden kesken
- Tiivis kytkös muun lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämiseen: Mm. perhekeskuskäsikirjojen palautus helmikuun loppuun mennessä

Tulossa

- Alueellisten työpajojen nostojen mukainen jatkotyöstäminen
- Sisältöjä kehitetään Tulevaisuuden sote-kehittämisohjelmassa lasten, nuorten ja perheiden kokonaisuudessa. Yhteistyötä myös mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämisohjelman kanssa.
- Lakimuutosten mukaiset työstöt
- Opiskeluhoollon palvelut sijoittuvat hyvinvointialueen organisaatiossa Perhe- ja psykososiaalisiin palveluihin.

Yhteisprojektit, infotilaisuudet ja henkilökohtaiset tapaamiset hyvinvointialueiden edustajien ja muiden toimijoiden välillä rakentavat hyvinvointialueista yhteisöjään lähellä olevan kokonaisuuden. Sellaisen, jonka tarjoamiin osallistumisen mahdollisuuksiin ihmisten on helppo tarttua tulevinakin vuosina.

(Erityisasiantuntija Jari Mäkäläinen ja neuvotteleva virkamies Markku Mölläri, kolumni 2.2.22, Soteuudistus.fi)